

ULUSLARARASI BAKOLARYA DİPLOMA PROGRAMI

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

KİMLİK VE AİDİYET ALGISININ KÖKLERİ IŞIĞINDA

BİR ROMAN: KAYIP AĞAÇLAR ADASI

Kelime Sayısı: 3889

Kategori:1

Araştırma Konusu: Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* romanında kimlik ve aidiyet algılarının oluşumunda göç olgusunun etkisi karakterizasyon üzerinden nasıl sunulmuştur?

Mayıs 2026

İÇİNDEKİLER

I.GİRİŞ	3
II. KİMLİK VE AİDİYET ALGILARININ OLUŞUMUNDA GÖÇ OLGUSUNUN KARAKTERİZASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	5
II.I. ADA.....	6
II.II KOSTAS	9
II.III DEFNE.....	13
II.IV. MERYEM	15
II.V. İNCİR AĞACI.....	16
III. SONUÇ	19
IV.KAYNAKÇA.....	21

Araştırma Konusu: Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* romanında kimlik ve aidiyet algılarının oluşumunda göç olgusunun etkisi karakterizasyon üzerinden nasıl sunulmuştur?

I.GİRİŞ

Kimlik kavramı her insanın doğduğu andan itibaren dünyadaki yerini ve nasıl bir hayat yaşayacağını ve hatta kişiliğini belirleyen çok katmanlı ve vazgeçilmez bir aidiyet ve tanımlama olgusudur.¹ Bu bağlamda “göç”, yalnızca coğrafi bir yer değişimini değil, bireyin kimlik, aidiyet ve hafıza algısında meydana gelen derin kırılmaları da beraberinde getirir. Göç söz konusu olduğunda bireyler, yaşadıkları sosyal yapı içinde kendilerini göç etmeye zorlayan koşulları en üst sınırdaki yaşarlar.

Elif Şafak *Kayıp Ağaçlar Adası* adlı eserinde incir ağacı sembolüyle 1974 yılında yaşanan Kıbrıs iç savaşı ile gerçekleşen göç sonucu toplum içinde oluşan etnik ve din çatışmalarını kişisel hikayelerle birleştirmiş ve figürlerin göç sonrası geçirdiği dönüşümü kimlikleri ve benlikleri üzerinden yansıtmıştır. Romanda Defne, Kostas ve kızları Ada'nın hikayesi üzerinden roman, göçün yalnızca fiziksel bir değişimden ibaret olmadığını; aile ilişkilerini, kimlik ve aidiyet algısını yeniden tanımlayan çok katmanlı bir süreç olduğunu gösterir. Romanda İncir ağacına kişileştirme yazınsal tercihi kullanılarak insani özellikler yüklenmiştir; böylece İncir ağacı olay örgüsünde normal bir ağaç olarak görülmesine rağmen aslında insanı duyguları ve düşünceleri ile romanda olayları kendi gözüyle anlatan bir anlatıcı olarak yer alır bu durum okuyucuya farklı bir bakış açısı sunmuştur. Aynı zamanda İncir ağacının göç sonrası tekrar Londra'da kök salması ile, ele alınan karakterlerin yaşadıkları göç sonucunda sosyal çevrelerine tekrar uyum sağlamalarını sembolize

¹ Demir, Ş. “Kimlik Yaklaşımları ve Millî Kimlikler.”, 2025. DergiPark.

etmek için kullanılan bir metafor olarak kullanılmıştır. Çalışmamda, romanda yer alan figürlerin etkilendiği savaş ve maruz kaldığı göçün, kimlik ve aidiyet algısı üzerindeki etkisi incelenecektir. Kıbrıs'ta yaşanan iç savaş, adada yaşayan farklı inançlara sahip olan Türk ve Rum halkının arasındaki gerilimleri derinleştirerek toplumun ayrılmasına ve çatışmasına sebep olmuştur. Elif Şafak bu romanında bireylerin kişisel yaşantılarını söz konusu çatışma ortamıyla iç içe geçirerek, kimlik sorunlarını oluşturan tarihsel ve toplumsal nedenleri ortaya koyar.

Tez çalışmamda romanda yer alan göç olgusu karakterizasyonla Ada, Kostas, Defne, Meryem ile kişileştirilen İncir ağacı sembolü üzerinden süreç içindeki kimlik ve aidiyet duygularındaki dönüşümleri bağlamında değerlendirecektir. Yazar, romanda karakterleri oluştururken göç sonrası değişen aidiyet duygularını karakterlerin davranışları ve düşünceleri üzerinden yansıtmıştır. Romanda toplumda gelişen savaş ve şiddet ortamı, milliyetçi düşünceler ve bunun sonucunda beliren göç, bireylerin aidiyet algılarının değişiminde birinci derecede etkilidir.

Kayıp Ağaçlar Adası, “Ada” başlıklı giriş bölümü dışında altı ana bölümden oluşmaktadır: “Bir Ağaç Nasıl Gömülür?”, “Kökler”, “Gövde”, “Dallar”, “Ekosistem” ve “Bir Ağaç Gömüldüğü Yerden Nasıl Çıkarılır?” Yazar, romana verdiği bölüm adlarıyla insanların göçle birlikte kök salmasını çağrıştırmaktadır. Romanda zaman, romanda kronolojik akışın aksine geriye dönüş tekniği ile oluşturulur. Londra ve Kıbrıs arasında 2010, 2000 ve 1974 yılları arasındaki zaman sıçramaları, hem karakterlerin hikâyesini hem de göç bağlamında bireylerin geçirdiği dönüşümlerini ortaya koyar.

Roman, karakterlerin geçmişle olan hesaplaşmalarını, kendilerini ve hayatı sorgulamalarını içerir. Savaş ve beraberinde getirdikleri, bireylerin yaşamını şekillendirdiği gibi edebiyata da yön vermiştir. Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* adlı romanı, karakterizasyonla toplumsal olayların

bireylerin kimlik ve aidiyet duygularında yarattığı dönüşümü, iç monolog, semboller, betimleme ve geriye dönüş gibi anlatım tekniklerinin yanı sıra sade ve yalın bir anlatımla ortaya koyar.

II. KİMLİK VE AİDİYET ALGILARININ OLUŞUMUNDA GÖÇ OLGUSUNUN KARAKTERİZASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Türkçe Sözlükte kimlik “Toplumsal bir varlık olarak insana özgü olan belirti, nitelik ve özelliklerle, birinin belirli bir kimse olmasını sağlayan şartların bütünü”² olarak tarif edilir. Kişi, nereye ait olduğundan kuşku duyduğu zaman kimlik üzerine düşünmeye başlar. Bulunduğu toplumda ortak davranış biçimleri doğrultusunda konumlandığı eylemlerinin sosyal çevresi tarafından kabul görmesinden şüphe duyduğunda, kimlik ve aidiyet konusu bireyi, bulunduğu belirsizlikten bir kaçışa iter. Elif Şafak’ın *Kayıp Ağaçlar Adası* adlı eserinde karakterler, savaş sebebiyle yaşadıkları göç ile Londra’da yeni bir yaşama başlarlar.

TDK tanımıyla göç ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden bir başka bir yerleşim yerine gitme eylemine denir³. Göç eden bireyler, farklı düzeylerde uyum güçlükleriyle karşılaşmaktadır. Bireyin, değişen yaşam koşullarıyla birlikte yeni bir düzene, dile, kültüre uyum sağlaması gerekmektedir. Dönüşüm yalnızca bireysel değildir toplumsal yapıyı da değiştirir, aile düzeni kültürel alışkanlıklarda bu süreç içerisinde değişir. Bireylerin değişen yaşam koşulları sonucu tekrar aidiyet duygularını

² Türk Dil Kurumu. “Kimlik.” *Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, sozluk.gov.tr.

³ Türk Dil Kurumu. “Göç.” *Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, sozluk.gov.tr.

şekillendirmeleri kimlik çatışması ve içsel çatışmalar yaratabilir; bu da göçün psikolojik etkenlerinden biridir.

II.1. ADA

Romanda, odak figürlerden biri olan Ada Kazantzakis üzerinden göç olgusunun bireylerin kimlik ve aidiyeti üzerindeki etkileri yansıtılmıştır. Göç, bireyin önceki yaşam bağlamından kopuşunu ve yeni bir toplumsal düzende konumlanma zorunluluğunu beraberinde getirir. Bu durum, bireylerin geçmişe ilişkin deneyimlerini yeniden değerlendirmelerini ve travmatik izlerle başa çıkabilmek için bir uyum ve dönüşüm sürecine girmelerini gerekli kılar. Ada, Londra’da büyüyen bir genç olarak gündelik yaşamını içinde bulunduğu kültürel çevreye göre kurarken, ailesinin Kıbrıs’a uzanan geçmişi hakkında yeterince açık ve bütünlüklü bilgiye sahip değildir. Bunun temel nedeni, anne ve babasının yaşadıkları travmaları konuşmaktan kaçınmaları ve göç öncesi hayatlarından bahsetmemeleridir. Ada, adını çağrışımla Kıbrıs Adası’ndan almasına rağmen bu yer hakkında yeterli bilgiye sahip olmayışı, göçün beraberinde getirdiği köklerine yabancılaşmayı gösterir.

Öğretmenin göç ve kuşaklararası değişim üzerine verdiği ödev; “Gelecek dönem göçleri ve kuşaklararası değişimi çalışacağız... Hazırlık için, tatilde yaşlı bir yakınınızla röportaj yapmanızı istiyorum.” (Şafak, s.29) Bu ödev, Ada’nın aile geçmişine dair bilgisi olmadığını ve aidiyetsizliğini fark etmesine neden olur. Böylece yazar, okul ödevi üzerinden Ada’nın kökleriyle bağ kuramayışını ve göçün ikinci kuşakta yarattığı kimlik boşluğunu ortaya koymaktadır.

Bireyin toplumla bağ kurması, aidiyet duygusu hissetmesi temel ihtiyaçlarındandır. Bir yere ait olma ihtiyacını gideremezse bireyler; sosyal çevreleri içinde aidiyetsizlik duygusu yaşayarak yabancılaşırlar ve ortamdan dışlanırlar. Ada’nın aile tarihine yönelik kişisel arayışı, öğretmenin verdiği ödevle birlikte başlar. Anne ve baba tarafından hiçbir akrabasını tanımıyor oluşu, onda

derin bir tedirginlik yaratır. Derste istemsizce çığlık atması, karakterin bu bastırılmış aidiyetsizlik duygusunu artık kontrol edemediğini göstermektedir. “Ada bu zincirin parçası değildi. Hiçbir şeyin parçası değildi” (Şafak, s.45) ifadesi Ada’nın yalnızca aile bağlarından değil, toplumdan ve çevresinden de kopuk hissettiğini vurgulamaktadır. Böylece Ada’nın çığlık atması ve arkadaşları tarafından dışlanması, annesinin ölümünden sonra derinleşen köksüzlük ve aidiyetsizlik duygusunun dışavurumu olarak anlam kazanmaktadır.

“Anne-babası ona kendi anadillerini öğretmemiş, evde yalnızca İngilizce iletişim kurmayı yeğlemişlerdi.” (Şafak, s.30). Bu tercih, Ada’yı kültürel köklerinden uzaklaştırarak onun kimlik algısında önemli bir boşluk yaratmaktadır. Böylece Şafak, göçün yalnızca fiziksel bir yer değiştirme olmadığını; dil, hafıza ve aidiyet bağlarını da zedeleyerek ikinci kuşakta kimlik karmaşasına yol açtığını göstermektedir.

Ada’nın hissettiği yaşadığı kimlik karmaşası, anne ve babası ile iletişim eksikliğinden kaynaklanır. Geçen yıllarda annesini kaybetmesiyle birlikte babası ile Ada birbirlerinden uzaklaşmıştır ve aralarında bir duvar örülmüştür. Bu durum Ada karakterinin kendisine ve çevresine yabancılaşmasına sebep olmuştur.

“Kızının yardım teklifine şaşırdığını belli etmemeye çalıştı. Defne’nin ölümünden beri baba-kız sanki bir duygu sarkacına takılıp kalmışlar gibi geliyordu Kostas’a. Ne zaman okul ve arkadaşları hakkında bir şey soracak olsa Ada kendini kapatıyordu ve ancak babası işine geri dönünce biraz açılıyordu. Giderek daha çok fark ediyordu ki kızın bir adım yakınına getirebilmek için önce kendisinin bir adım geri gitmesi gerekiyordu.” (Şafak, s.59)

Alıntıda yer alan üçüncü tekil anlatıcı ve hakim bakış açısı aracılığı ile Kostas'ın duygu durumu ve düşünceleri aktarılmıştır. Defne'nin ölümünden sonra Ada ile Kostas arasındaki ilişkinin dengesizliği ve kopukluğu anlatılmak için; duygu sarkacı metaforundan yararlanılmıştır.

Annesiyle güçlü bir bağ olmasına rağmen Ada, annesi Defne'nin değişen ruh hallerini ve intihar etmeye çalıştığı düşüncesi nedeni ile annesine karşı bir öfke duyar. Bu bağlamda göç olgusunun Defne'nin anne kimliği üzerinde bıraktığı etki, kızı Ada'yı olumsuz etkilemiş ve yas sürecini zorlaştırmıştır. “Bunu o seçti, değil mi, hem de bunun bize ne yapacağını bildiği halde? Tamamen bencilceydi. Onu affetmiyorum. Sen burada değildin, bir tek ben vardım onunla evde.”(Şafak, s.380) Ada'nın ifadesinde “değil mi?” gibi retorik soru kullanımı, karakterin zihnindeki öfke ve kırgınlık halini yansıtmak için kullanılmıştır. Ada'nın ifadesinde kullanılan dil ve yazınsal tercihler aracılığı ile duygusal olarak kırgınlığı dile getirilmiştir.

Defne'nin ölümünden sonra aidiyet ve benlik duygularını şekillendirmekte rol oynayan anne figürünün yokluğu, Ada'yı duygusal bir boşluğa sürükler ve içinde olduğu duygu karmaşasını derinleştirir. “Ada, şu geçen aylar boyunca sayısız kez yaptığı gibi, annesinin dokunuşunu, annesinin yüzünü, annesinin sesini hatırladı yine. Keder etrafına dolanıp bütün benliğini sardı ve bir halat yumağı gibi sıkıkça sıkı Adayı.” (Şafak, s.116) Yazar, Ada'nın annesine duyduğu özlemi ve onun yokluğunun benliğinde bıraktığı derin izi, yapıtta çeşitli yazınsal tercihler aracılığıyla yansıtmaktadır. Ada'nın yaşadığı yas duygusunun yoğunluğu, “Keder etrafına dolanıp bütün benliğini sardı ve bir halat yumağı gibi sıkıkça sıkı Ada'yı” cümlesinde kullanılan benzetme ile somutlaştırılmıştır. Kederin “halat yumağı”na benzetilmesi, bu duygunun Ada'yı gittikçe daha fazla sıkı baskıcı niteliğini vurgulamıştır. Bu benzetme, Defne'nin ölümünün Ada'nın yalnızca

duygusal durumunu değil, kendilik algısını da sarsacak ölçüde güçlü bir etki bıraktığını göstermektedir.

II.II KOSTAS

Kayıp Ağaçlar Adası romanında yer alan odak figürlerden biri ise Ada karakterinin babası ve Defne'nin eşi olarak yer alan Kostas Kazantzakis'tir. Kıbrıs'ta gerçekleşen savaştan doğrudan etkilenen bu figür üzerinden, göç olgusunun bireyin kimlik ve aidiyet algısı üzerindeki dönüştürücü etkisi görünür kılınmaktadır. Rum ve Ortodoks bir ailede yetişen Kostas, Kıbrıs adasında doğup büyümüş; dolayısıyla hem kültürel hem de mekansal aidiyetini bu coğrafya üzerinden kurmuştur. Defne ile aralarındaki ilişki; Rum ve Türk toplumları arasındaki tarihsel gerilim nedeniyle çevresi tarafından kabul görülmeyeceğinden, çiftin ilişkilerini gizli sürdürmek zorunda kalmasına neden olmuştur. İç savaş sırasında Kostas'ın Londra'ya gitmesi ile birbirlerinden koparlar, iletişime geçemezler. Yıllar sonra bir araya gelmelerine rağmen iki figür de göç sonrası geçirdikleri dönüşüm nedeniyle aralarındaki ilişki bütünüyle onarılamamıştır.

Kostas'ın iç savaştan yıllar sonra Defne'yi bulmak amacıyla Kıbrıs'a geri dönmesi, göç sonrasında bireyin geçmişine ve kaybettiği aidiyet duygusuna yönelme isteğinin bir göstergesidir. Bu geri dönüş yalnızca fiziksel bir yolculuk değil, aynı zamanda karakterin kökleriyle ve kimliğiyle yeniden bağ kurma çabasıdır. Kostas Kıbrıs'a vardığında taksici ile aralarında geçen sohbet, göçün onun kimlik ve aidiyet algısında yarattığı kırılmayı gözler önüne sermektedir.

“Buraya ilk gelişiniz mi?” diye sordu sürücü İngilizce olarak; dikiz aynasından Kostas' a bakıyordu. Kostas tereddüt etti ama sadece bir an için “Evet ve hayır”

“Evet? Hayır?”

“Eskiden...”

Bir sıcak hava dalgası yükseldi göğsünde. Rum komşularının hiçbiri buralarda yaşamıyordu artık, bildiği evler yabancılara aitti şimdi “Adanın bu kısmında doğup büyüdüm ben” dedi.

“Rum musunuz?”

“Evet, Rum’um”

Sürücü başını yana eğdi. Kostas adamın gözlerinde sert bir parıltı gördüğünü sandı bir an. Olası gerginliği kırmak için öne doğru eğilerek konuyu değiştirdi” Ee? Turizm sezonu başladı mı bari?”

Sıkılmış bir yumruğun açılması gibi yavaş ve ihtiyatlı bir gülümseme belirdi sürücünün yüzünde “Başladı başlamasına da sen turist değilsin ki kardeşim. Sen buralısın” (Şafak, s.232)

Alıntıda diyalog tekniği, ifadelerin doğrudan aktarılmasını sağlayarak, okurun Kostas’ın içsel çatışmasını dolaysız ve gerçekçi biçimde algılamasına imkan vermektedir. Böylece dil, göç sonrasında karakterin benliğinde oluşan parçalanmayı ve geçmiş ile şimdi arasında sıkışmışlığını doğrudan yansıtan işlevsel bir araç haline gelmektedir. Yazar, içsel çatışmayı yalnızca diyalog yoluyla değil, tanrısal bakış açısı ile de derinleştirmektedir. Anlatıcının Kostas’ın tereddütünü ve hislerini doğrudan aktarabilmesi, karakterin tavrının ardındaki duygusal yoğunluğu görünür kılmaktadır. “Bir sıcak hava dalgası yükseldi göğsünde” ifadesinde kullanılan metafor, Kostas’ın geçmişe ait anılarla yeniden karşılaşmasının onda uyandırdığı gerilimi somutlaştırmaktadır.

Kostas'ın doğduğu ve büyüdüğü bölgeye daha önce gelip gelmediği sorulduğunda, ikilemde kalması, Kostas'ın göç sonrası artık kendini Kıbrıs'a ait hissetmediğini yansıtır. Kostas'ın yaşadığı bu kimlik karmaşası eski benliğine yabancılaşmasına sebep olmuştur. Taksici tarafından kullanılan “kardeşim” hitabı, iki farklı etnik arasındaki zıtlaşmayı yok sayarak, samimiyet ve yakınlık çağrışımı taşır. Böylece yazar, aidiyetin yalnızca bireyin duygularıyla değil, başkaları tarafından yakınlık gösterilmesiyle de kurulduğunu vurgular.

Kostas'ın kimlik ve aidiyet algısındaki dönüşümde etkili olan bir diğer unsur, Kıbrıs'taki geçmişle kurduğu bağı büyük ölçüde temsil eden eşi Defne'yi kaybetmesidir. Kostas'ın yaşadığı duygusal kırılma yalnızca eşini kaybetmesinden değil, aynı zamanda geçmişine ve köklerine ilişkin aidiyet duygusunu Defne aracılığıyla sürdürmesinden kaynaklanmaktadır. Defne ile evlendiklerinde aileleri ve akrabaları tarafından onay görmemeleri, bu nedenle de iletişimlerini kesmek zorunda kalmaları, çiftin geçmişleriyle kurdukları bağı zayıflamasına yol açmıştır. Bunun yanında farklı bir ülkeye taşınmaları, kimliklerini ve geçmişle bağlantılarını birbirlerinin varlığı üzerinden korumalarına neden olmuştur. Bu nedenle Defne'nin ölümü, Kostas için yalnızca kişisel bir kayıp değil; aynı zamanda geçmişle, kökleriyle ve aidiyet duygusuyla kurduğu son güçlü bağı kopması anlamına gelmektedir. Defne'yi kaybettikten sonra Kostas'ın içine kapanması ve yaşamla kurduğu ilişkinin zayıflaması, göç deneyiminin bireyin kimlik ve aidiyet algısını zayıflattığını göstermektedir.

“Kostas'ın karısının bir daha asla çıkmayacağı o komaya girdiği gün, içerideki keyif ve neşenin en son kıvrımlarını da yiyip bitirmeden kalkıp gitmeyecek bir akbaba gibi çöktü keder bu evin üstüne. Defne gittikten sonra aylarca ve hala zaman zaman genellikle gece yarısından önce, Kostas bahçeye gelir ve yanıma otururdu, gözleri kırmızı ve şiş, hareketleri sanki bir gölün dibinden kendisi istemediği halde çekilip

Çıkarılmış gibi halsiz. Kızının onun çektiği acıyı görmesini istemediği için asla evin içinde ağlamazdı.” (Şafak, s.52)

Defne’nin ölümünden sonra evin durumu İncir Ağacı’nın bakış açısından yansıtılır. Defne’nin ölümü ile, aile içindeki bağlar zayıflamaya başlamıştır. Evin içindeki ruh hallerini aktarmak amacı ile metaforlardan yararlanılmıştır. Burada kullanılan “akbaba” metaforu, yasin tüketicisi, ağır ve kaçınılmaz niteliğini somutlaştırmaktadır. Kederin canlı ve tehditkar bir varlığa benzetilmesi, evin içindeki yaşam enerjisinin yavaş yavaş yok oluşunu görünür kılarak Defne’nin ölümünün aile üzerindeki yıkıcı etkisini güçlendirmektedir. Yazar, Kostas’ın bu kayıptan sonra yaşadığı içsel çöküşü iye betimleme yoluyla belirginleştirir. “Gözleri kırmızı ve şiş, hareketleri sanki bir gln dibinden kendisi istemediği halde çekilip çıkarılmış gibi halsiz” sözleri, Kostas’ın yalnızca duygusal değil, fiziksel olarak da tükenmiş bir halde olduğunu göstermektedir. Kostas’ın acısını kızından saklama istediği baba kimliğini koruma i güdüsünden kaynaklanır. Kızına karşı güçlü görünme sorumluluğu hisseder ve acısını bastırmaya çalışır. Kostas’ın sürekli bahçeye gelip İncir Ağacı’nın yanına oturması iye; Kıbrıs’tan getirilen İncir Ağacı, geçmişin, köklerin ve belleğin simgesi olması ve Kostas’ın geçmişi ile bağ kurmasını sağlayan bir unsur olarak yer almasıdır. Defne’nin ölümünden sonra onun ağacın yanına yönelmesi, geçmişe ve kaybettiği aidiyet duygusuna tutunma çabasını vurgular.

“Bazen yemek yemeyi, hatta konuşmayı unuttuğunu ve doğru dürüst bir şey yemeden ve tek bir bütün cümle kurmadan günler geçirdiğini mi, yoksa mümkün olsa hayatını arka bahçede veya daha iyisi bir yerlerdeki ormanda, ellerini toprağa daldırmış ve çevresi bakteriler, mantarlar ve anbean büyüyüp rriyen bütün o bitkilere sarılmış şekilde geçireceğini mi?” (Şafak, s.34)

Defne'nin ölümünden sonra Kostas'ın geçirdiği ruhsal dönüşüm, yalnızca kendi iç dünyasını değil, kızı Ada ile kurduğu ilişkiyi de etkilemiştir. karakterin gündelik yaşamdan koptuğu ve toplumsal ilişkilerden geri çekildiği görülmektedir. Yazar, üçüncü tekil anlatıcı ve iç çözümleme aracılığıyla Kostas'ın yaşamla bağının zayıfladığını, doğaya yönelmesinin ise kaybettiği aidiyet duygusuna başka bir düzlemde tutunma çabası olduğunu yansıtmaktadır. “Kendisi bile artık onu tanımakta zorlanırken babasıyla ilgili, onun nasıl biri olduğunu anlamalarına yarayacak ne anlatabilirdi ki arkadaşlarına”(Şafak, s.34) Ada'nın babasını tanımakta zorlanması ise, Kostas'ın kayıp sonrasında eski kimliğinden uzaklaşarak hem kendisine hem de kızına yabancılaştığını göstermektedir.

II.III DEFNE

Göç romanda; kişinin hafızasını, gündelik alışkanlıklarını, ilişkilerini ve kimlik algısını yeniden kurmaya zorlayan uzun süreli bir yeniden yapılanma süreci olarak kurgulanır. Romanın çoklu zamanlı yapısı bu dönüşümün “tamamlanmayan” niteliğini görünür kılar: Defne karakteri, yeni bir düzende yaşam kurarken geçmişin şiddet ve kayıp deneyimleri sürekli geri döner. Defne; Kostas'ın Londra'ya kaçmasıyla çocuğunu, savaş sırasında Kıbrıs'taki İngiliz bir aileye evlatlık verir. Bebeğinin hastalık nedeniyle kaybetmesi, Defne'nin annelik ve benlik algısında kalıcı bir travmaya dönüşmüştür. Savaş sonrasında yaşadığı kayıplar, Defne'nin ruhsal çöküşüne yol açmıştır.

“Gözleri Defne'nin yıllar içine değişmiş olan ellerine kaydı. Tırnaklarını boyamaya bayılırdı eskiden, sedefli pembe oje sürerdi her birine. Artık yapmıyordu bunu Şimdi hafif bir bakımsızlık vardı, tırnakları kısa ve eğri büğrüydü, tırnak etleri soyuluyordu.” (Şafak, s.253)

Defne'nin eline ve tırnak etlerine yapılan betimleme aracılığı ile stres altında olduğunu ve eskiden artık eskisi kadar bakımlı olmadığına dikkat çekilmiştir. Bu sayede, göçün bireyin kimliğindeki dönüştürücü etkisi, somut bir şekilde okuyucuya yansıtılmıştır.

Defne'nin geçmişi tanımlayışı; “çünkü geçmiş karanlık, çarpık bir aynadır. İnsan ona bakınca sadece kendi acısını görür. Bir başkasının acısına yer yoktur orada” (Şafak, s.132) ile geçmişe ilişkin değerlendirmelerin bireysel acı tarafından belirlendiğini göstermektedir. Burada kullanılan ayna metaforu, ile geçmişin karanlık ve çarpık bir ayna ile özdeşleştirilmesi, geçmişin karakterler için ortak ve nesnel bir alan olmaktan çıktığını; kişisel kayıplar üzerinden anlamlandırıldığını belirtmektedir. “Sadece kendi acısını görür” ifadesi, geçmişin paylaşılmış bir hafıza ya da aidiyet kaynağı olarak değil, bireysel bir kayıp alanı olarak algılandığını ortaya koymaktadır. Bu durum, göç ve çatışma sonrasında karakterlerin hem geçmişleriyle hem de birbirleriyle kurdukları bağın zayıflamasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, göç olgusunun karakterlerin kimlik ve aidiyet algısını ortak bir geçmiş etrafında kurmalarını zorlaştırdığı yansıtılmıştır.

Geçmişin ağır yükü altında ezilen Defne de sonunda kendini ölümün eşiğine sürükler. “Senin sevgin ve umarım benimki de -iyi geliyordu ona; çiçekleniyor, büyüyordu bu sayede ama altta onu boğan bir şey vardı- geçmiş, anılar, kökler.”(Şafak, s.381). Yazar, kurguda Defne'nin acısından ve ölüm nedeninden bahsederken, köklerinin gövdesini saran ve yaşamasını engelleyen bir ağaç ile özdeşleştirir. Bu anlatım Defne'nin geçmişte yaşadıklarının onda bıraktığı travmaların ağırlığını vurgulamaktadır.

II.IV. MERYEM

Meryem karakteri, romanda Ada'dan saklanan aile geçmişini açığa çıkaran ve böylece onun kimlik ile aidiyet algısının oluşum sürecini başlatan figürdür. “Diyelim ki tarih çirkin, sana ne bundan... Senin neslin şanslı. Siz sabah uyanıp evinizin önünden geçen bir sınır bulmuyorsunuz...” (Şafak, s.124) sözleri, Ada'nın yaşadığı huzursuzluğun yalnızca bireysel bir sorun olmadığını, aile geçmişinden aktarılan tarihsel ve toplumsal travmalarla ilişkili olduğunu göstermektedir. Burada kullanılan doğrudan konuşma tekniği, Meryem'in düşüncelerini araya anlatıcı girmeden okura ulaştırarak sözlerinin etkisini artırmaktadır. “Evinizin önünden geçen bir sınır” ifadesi ise savaşın ve bölünmenin gündelik yaşamı nasıl doğrudan etkilediğini somutlaştırmaktadır. Böylece Meryem, geçmişi görünür kılan ve Ada'nın kendi köklerini sorgulamaya başlamasını sağlayan figür olarak işlev görmektedir.

Ada'nın teyzesi Meryem, Defne'nin ölümünden sonra onlara ziyarete geldiğinde; bunca yıldır ziyaret etmeme nedeninin Kostas ve Defne'nin evliliğine karşı olan annesi ve babasını ölene dek, onlarla iletişim kurmayacağına dair verdirdiği söz olduğunu açıklar. Bunun üzerine Ada'nın duyduğu öfke ve kırgınlık ortaya çıkar.

“Ada babasına doğru baktı, öfkeyle ışıldıyordu gözleri. “Hadi ama baba, çocuk değilim ben. Anlıyorum. Sen Rum’sun, annem Türk, karşı kabileler, kan davası. Evlenerek bazı kişilerin canını sıktınız, değil mi? Ne olmuş yani?Bu tip bir davranışın mazereti olamaz hiçbir şey. Bir kere bile gelmediler bizi görmeye. Sadece onlar da değil. İki taraftan da hiç bir akrabamız gelmedi. Annemin

cenazesine gelmediler. Sen buna aile mi diyorsun? Burada oturup falafel yiyip atasözleri dinleyerek bütün bunlar benim için önemli değilmiş gibi davranmam!”(Şafak, s.91)

Alıntıda “öfkeyle ısıldıyordu gözleri” betimlemesi aracılığı ile Ada’nın duygu durumu somutlaştırılmış ve akrabalarına karşı duyduğu öfke vurgulanmıştır. Ardı ardına sorulan retorik sorular aracılığı ile Ada aile kavramının anlamını ve akrabaların arasındaki etnik çatışmanı sorgular.

Meryem romanda Defne’nin ailesini, bir Türk ailesi olarak Kıbrıs’taki köklerini simgeler. Etnik kökenlerin yıllarca dost olarak yaşamış insanları karşı karşıya bıraktığı savaşta Meryem, kardeşinin sevdiği Rum genci ile sevgili olmasını desteklemiş ve onu korumuştur. Ancak yıllar sonra Kostas’ın Kıbrıs’a dönerek Defne’yle yeniden bir araya gelmesi ailesinin tepkisine yol açmıştır. Bu noktada Meryem, bir yandan geleneksel aile yapısını temsil ederken diğer yandan etnik sınırların ötesine geçebilen bir tutum sergilemiştir.

II.V. İNCİR AĞACI

Kayıp Ağaçlar Adası adlı romanda İncir Ağacı kişileştirilerek anlatıcı konumunda verilmiştir. Kendi bakış açısı ile anlattığı bölümlerde Kıbrıs’taki yaşamından sonra Londra’da tekrar kök salması ile göç sonrası bireylerin geçirdiği dönüşüm sürecini yansıtır. İncir Ağacı; bu yönleriyle hem bir karakter, hem anlatım biçimi ve metafor olarak ele alınmaktadır.

Kıbrıs’ta bir tavernanın “yaşayan” bir unsuru olarak kurgulanan İncir ağacı, bulunduğu mekanda gelişen olaylara doğrudan tanıklık eder. Mekanın sahipleri elleri bağlanarak bir kuyuya atılması, ağacın yoğun bir hüzne sürüklenmesine ve zamanla güç kaybetmesine neden olur. Korunmasız

kalan İncir Ağacı, gövdesini tahrip eden canlılara karşı savunmasız hale gelir ve ölüm sürecine yaklaşır. Buna karşın Kostas, ağacın bir dalını kesip Londra'daki bahçesine diktiğinde, bitki yeni bir yaşamsal evreye geçer. Bu aşamada İncir Ağacı, bu kez de yurdundan uzak olmanın yarattığı özlemle birlikte varoluşsal bir yoksunluk duygusu deneyimlemeye başlar.

İncir ağacı, romanın genelinde kökleri aracılığıyla insanı, aile bağlarını ve hayata tutunma isteğini simgeleyen temel bir sembol olarak öne çıkar. Kuşaklar boyunca biriken travmaların izleri ve bu izlerin nesilden nesile bazen yaralayıcı bazen de güçlendirici biçimde aktarılması, incir ağacı imgesi üzerinden somutlaştırılır.

“Aileler, söylendiği gibi, ağaçlara benziyorsa, birbirine dolaşmış kökleri ve tuhaf açılar yaparak uzanan bireysel dallarıyla ağaçsı yapılsa, aile travmaları da kabuktaki bir kesikten damlayan yoğun, şeffaf reçine gibidir. Damla damla akar durur nesilden nesile.” (Şafak, s.153)

Bu alıntıda aile “ağaç” metaforu ile sunularak, bireyler aracılığı ile aktarılan travmalar, aile ve ağaçların kökleri özdeşleştirmesi ile kesikten damlayan yoğun bir reçineye benzetilmiştir. Böylece yazar, göç ve çatışmanın etkilerinin yalnızca bunları doğrudan yaşayan karakterlerle sınırlı kalmadığını; aile belleği aracılığıyla sonraki kuşakların kimlik ve aidiyet algısını da şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

“Bütün bunlara karşın, tekrar meyve verebilmem yedi yılımı aldı. Çünkü göçler ve taşınmalar bize bunu yapar: Evini bırakıp bilmediğin kıyılara gittiğinde kolayca, eskiden olduğu gibi devam etmezsin hayatına; içinden bir parça ölür ki bir başka parça en baştan başlayabilsin yeniden.” (Şafak, s.76)

İncir ağacının kişileştirilmesi ile göçün ardından yaşadığı duygular doğrudan dile getirilir. Göçten sonra doğanın bile aidiyetsizlik hissi yaşayabileceğinin yansıtılması, göçün yalnızca bir yer değiştirme olmadığını; varoluşu, aidiyeti ve kişinin benlik duygusunu da derinden sarstığını vurgular. Alıntıda yeni bir hayata yeniden başlama zorunluluğu vurgulanırken bunun aynı zamanda ne kadar yıpratıcı ve uzun bir süreç olduğu da hissettirilir. İncirin tekrar meyve verebilmesi için yedi yıl geçmesi, göçle birlikte gelen köksüzlük hissinin iyileşmeyi geciktirdiğini simgeler.

“Adayı hala içimde taşıyorum ama. Doğduğumuz yerler hayatımızın şeklidir, oralardan uzakta olduğumuzda bile. Hatta özellikle o zaman. Arada sırada uykumda kendimi Lefkoşa’da tanıdık bir güneşin altında bulurum; gölgem kayaların üstüne vurmuş, oradan da çiçeklerinin her biri bir çocuk masalındaki altın paralar kadar mükemmel ve parlak görünen dikenli otlarına doğru uzanmıştır.” (Şafak, s.51)

Kıbrıs'ta bulunan coğrafya üzerinden yapılan betimlemeler geçmişe duyulan özlemi yansıtmaktır. Betimlemeler aracılığıyla doğulan yer, yalnızca bir coğrafya değil, bellekte korunmuş duygusal bir aidiyet alanı haline gelmektedir. İncir Ağacı üzerinden göçün mekansal bir değişime yol açmasına rağmen anavatana ilişkin kimlik ve aidiyet bağını bütünüyle ortadan kaldırmadığını; bu bağın hafıza ve özlem aracılığıyla varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. “Anavatanlarımızın seslerinin zihnimizdeki yankıları asla durmaz. Gittiğimiz her yere yanımızda taşırız onları.” (Şafak, s.389) Göç sonrasında bireyin doğduğu ya da ait olduğu coğrafyadan fiziksel olarak uzaklaşsa bile, anavatanla kurduğu bağın zihinsel ve duygusal düzeyde varlığını sürdürdüğünü fikri tekrar vurgulanmıştır.

III. SONUÇ

Bu tezde Elif Şafak'ın *Kayıp Ağaçlar Adası* romanında göç olgusunun karakterizasyonla kimlik ve aidiyet algılarının oluşumundaki etkisi incelenmiştir. İnceleme sonucunda, göçün romanda yalnızca fiziksel bir yer değiştirme olarak değil; bireyin geçmişiyle, diliyle, ailesiyle ve benlik algısıyla kurduğu ilişkiyi dönüştüren temel bir unsur olarak kurgulandığı görülmüştür. Şafak, bu etkiyi karakterizasyon aracılığıyla farklı figürler üzerinde görünür kılmıştır.

Ada bölümü incelendiğinde, göçün ikinci kuşakta doğrudan yaşanmamış olsa bile aile geçmişinin aktarılmaması ve akrabalık bağlarının kopması yoluyla kimlik boşluğu yarattığı tespit edilmiştir. Kostas bölümü incelendiğinde, göçün mekânsal aidiyeti zayıflattığı ve bireyi doğduğu yere bile yabancılaştırabildiği görülmüştür. Kostas'ın Kıbrıs'a geri dönüşünde yaşadığı tereddüt, artık geçmişteki aidiyet duygusunu aynı biçimde sürdüremediğini göstermektedir. Bunun yanında Defne'nin ölümü, onun geçmişiyle ve kökleriyle kurduğu son güçlü bağın da kopmasına yol açmıştır. Böylece Kostas karakteri üzerinden, göçün bireyin hem benlik algısında hem de aidiyet duygusunda kalıcı bir kırılma yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Defne bölümü incelendiğinde, göç ve savaşın yol açtığı kayıpların karakterin geçmişle sağlıklı bir ilişki kurmasını engellediği görülmüştür. Bebeğini kaybetmesi, geçmişi bastırması ve ruhsal olarak içine kapanması, göçün karakterin kimliğinde yıkıcı bir iz bıraktığını ortaya koymaktadır. Bu bölümde, göçün bireyin benlik algısını yalnızca toplumsal değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik açıdan da dönüştürdüğü tespit edilmiştir.

Meryem bölümü incelendiğinde, saklanan aile geçmişinin açığa çıkmasının Ada'nın kimlik oluşum sürecini başlattığı görülmüştür. Meryem'in açıklamaları sayesinde Ada, kendi yaşadığı huzursuzluğun yalnızca bireysel bir sorun olmadığını, aile geçmişine ve tarihsel çatışmalara

dayandığını fark etmeye başlamaktadır. Bu yönüyle Meryem, romanda geçmişi görünür kılan ve Ada'nın aidiyet arayışını harekete geçiren figür olarak işlev görmektedir. Böylece göçün etkilerinin yalnızca doğrudan yaşayan kuşakta değil, geçmişi öğrenen ve anlamlandırmaya çalışan sonraki kuşaklarda da belirleyici olduğu anlaşılmaktadır.

İncir Ağacı bölümü incelendiğinde ise göçün sembolik düzlemde işlendiği ve İncir Ağacı'nın anlatıcı niteliği taşıdığı görülmüştür. İncir Ağacı'nın kişileştirilmesi, göçün yarattığı köksüzlük, özlem ve yeniden tutunma sürecini simgesel olarak görünür kılmaktadır. Aile travmalarının nesilden nesile aktarılması ve anavatana karşı aidiyet hissinin kopmayışı, göçün yalnızca mekânsal değil, kuşaklar arası bir süreç olduğunu göstermektedir. Böylece İncir Ağacı, romanın aidiyet ve kimlik izleğini derinleştiren temel sembollerden biri hâline gelmektedir.

Sonuç olarak Elif Şafak, *Kayıp Ağaçlar Adası* romanında göçün karakterlerin kimlik ve aidiyet algısı üzerindeki etkisini, karakterizasyonun yanı sıra metafor, kişileştirme, betimleme, diyalog, geriye dönüş ve iç çözümleme gibi yazınsal tercihler aracılığıyla çok katmanlı biçimde sunmaktadır. Roman, göçün bireyin yalnızca yaşadığı yeri değil, kendisini tanımlama biçimini, geçmişle kurduğu bağı ve ait olduğu dünyayı algılayışını da dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır.

IV.KAYNAKÇA

Demir, Ş. “Kimlik Yaklaşımları ve Millî Kimlikler.” , 2025. DergiPark.

Türk Dil Kurumu. “Göç.” *Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, sozluk.gov.tr.

Türk Dil Kurumu. “Kimlik.” *Güncel Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu, sozluk.gov.tr.

Şafak, Elif. *Kayıp Ağaçlar Adası*. Doğan Kitap, 2022.

